

manus insensibiles, immobiles et quasi emortuas. Quarto, superbis, qui magna de se jactant, cum nihil opere efficiant. Talis est miles ille Thraso apud Comicum, qui facinora in bellis a se patre ore buccinabat, cum esset imbellis, ignavus et timidissimus. Quinto, magistris et concionatoribus, qui multa docent sermone, sed nihil opere praestant. Unde illi simile est illud Hebraeorum adagium: «Thalmud sine opere non est magnum Thalmud;» sive: «Doctrina absque opere non est doctrina,» q. d. Non est magnificanda doctrina, aut doctor, qui aliter vivit quam docet. Hujusmodi enim doctrina cadit super corda, sicut imber cadit super saxa, ut quidam sapientum ait; vera enim doctrina exigit ut ad vitam suam quisque vivat, ne ab oratione mores dissentiant: «Non enim est in sermone regnum Dei, sed in virtute.» I Corinth. IV, 29. Sexto, otiosis, loquacibus, garrulis, maledicis, qui sua garrulitate et maledicentia sibi aliisque periculum creant: «Os enim lubricum operatur ruinas,» ait Rabanus. Unde S. Jacobus, cap. 1, vers. 19: «Sit, inquit, omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.» Ita Zeno audiens adolescentem garrulum: «Aures, inquit, in linguam defluxere,» significans adolescentis esse multa audire, pauca loqui, teste Laertio lib. VII, cap. 1. Idem dicas otioso et loquaci: «Hujus manus in linguam defluerunt.» Et, ut aiebat Theocritus Chius: «Hujus in ore omnis supellex est, et unicum domicilium.» Idem cum Anaximenes esset dicturus, ita praefatus est: «Incipit verborum flumen, mentis gutta,» significans illum esse multiloquum, sed parum sapientem, ut refert Stobaeus, serm. 34. Tales sunt desidiosi et garruli. Denique R. Samai in Pirke Avoth: «Parcum, ait, te volo in loquendo, multum in agendo.»

Huic gnomae antistrophus est apologus leonis et asini apud Cyrillum, lib. I Apologorum moralium, cap. XVI, cujus titulus: Dic voce tenui, et age actu grandi. «Leonem, inquit, socius asinus antecedens, cum de longe luporum turmam aspiceret, eminens cepit vocem emittere, ut ejus granditate ventosa grex inimicus discederet pereulsus. At vero cum hostes a clamore hunc esse asinum cognoscere, fixi stantes ceperunt ridere, scientes tantum sonitum pectoris minime respondere virtuti cordis. Tunc leo percepta voce statim cucurrit ad socium, atque dixit: Amice, quid tibi est, quod clamasti? cui ille: Mi frater, grex luporum apparuit, quem grandi voce perterrui, nec se movet; sed mox ad odorem tuum non sine mea admiratione disparuit. Ad haec leo prudenter subridens: Si nosti, inquit, nequam lupo est callidus, clamore deridet, ac virtutem tantum timet, latratum canis subsannat, dummodo morsum effugiat.»

Idipsum deinde confirmat exemplo militis et

philosophi, ac rationem a priori assignat: Nimirum expertus miles tubam bellicam, non vacillat, sed gladium; et eruditus philosophus nubis tonitruum non veretur, sed fulgur. Quid enim est clamor, nisi pectoris evacuali et oris sonus effusus? nempe vacua magis sonant, ventosaque concrepant. Quapropter, carissime, qui clamoribus utitur, a sapiente minime timetur. Quoniam ventosus et vacuus sine virtutis soliditate fore cognoscitur. Clamore siquidem iracundiae flamma in cilibano cordis accenditur, de qua statim fumus exeritur, et obfusca ratione virtutis splendor fuscatur. Ex lumine namque rationis oritur virtus. Quare magis prudenter id efficitur, quod inanis apparentiae spreto voce, rei granditate finitur. Sic regularis caeli motus, cum sit actus virtuosus, grandi virtute sine sono completur. Quo dicto de clamorosa voce confusus asinus, a leonis societate discessit.»

35. NOLI ESSE SICUT LEO IN DOMO TUA (dominans, clamans, saeviens, ideoque) EVERTENS DOMESTICOS TUOS ET OPPRIMENS SUBJECTOS TIBI. — Graece φαντασιακοποιον, id est, phantasia laborans, cerebrosus, qui vanis imaginibus percellitur, insanus in domesticos suos. Syrus pro leo vertit canis, puta molossus, qui est instar leonis; leo enim interiora omnia habet cani similia, uti docet Aristoteles lib. II De Histor. animal. cap. 1. Rursum leonum morsus sanatur, ut canum morsus, uti idem docet lib. IX, cap. XLIV; nisi pro Syro כלבא kelbo, id est canis, aliis punctis legas Hebraeum כלבא calabi, id est, sicut leo, uti legit Noster. Sic ergo vertit, ne sis canis (puta impudens, rixosus, mordens, lacerans, devorans) in domo tua, et impetuosis et terribilis in operibus tuis; Arabicus, ne sis fastidiosus, tumultuosus in domo tua, et circumiens et multus in operibus tuis; Tigurina, ne te domi tuae geras in modum leonis, nec in domesticos tuos insane saevias. Vetat patrum et herorum in filios, familiares et servos: primo, nimiam curiositatem; secundo, importunitatem; tertio, saevitiam; quarto, clamores et jurgia; quinto, dominandi libidinem, non ex ratione, sed ex ambitione, cupiditate, saevitia; sexto, insaniam; haec enim dominium faciunt, non herile et paternum, sed tyrannicum, imo belluinum et leoninum, q. d. Noli in familia tua esse sicut leo, ut instar leonis omnia curiose velis scrutari, ad minimos errorum clames et rugias, dura imperes, verberes, vindices, omniaque agas pro phantasia et cupiditate, non ex ratione et aequitate; sed potius humanum, aequum, rationabilem, benignum, et quasi socium, patrem et fratrem te eis exhibeas; sunt enim quidam, qui foris apud externos comes, affabiles et humanos se exhibent; domi vero suis se praestant feroces et barbaros, ideoque leones potius quam homines.

Celebre est illud Dionysii apud Sophoclem in Tragedia:

Quisquis tyranni ad tecta se contulit,
Fit servus illi, liber et si venerit.

Quod Aristippus correxit, subjungens: «Haud servus est, si liber illuc venerit;» significans sapientem, qui spe metuque vacat, esse liberum, etsi serviat. Vide Laertium, lib. II, cap. VIII. Igitur, si herus natura in iram pronus est, per sapientiam illam domet et frenet. Hinc veteres pinxere leonem inclinantem caput noctuae, quae symbolum est sapientiae, ut significarent iracundos et saevos lebere caput, iramque et ferociam submittere sapientiae, ut illi se subdant, ab eaque moderentur, frenentur et regantur, ne praecipites se perdant, et in exitium ruant.

Jam vero sicut sapienter dicitur: «Noli esse sicut leo;» ita pariter dicas: «Noli esse sicut vulpes in domo tua;» ut tua calliditate, dolis et fraudibus tuos fallas, circumvenias, illaquees: ac non raro fit, ut qui in familiae, vel reipublicae principatum astu se insinuat et ingreditur ut vulpes, in eadem regnet ut leo. Porro satius est esse leonem, quam vulpem; leones enim, ait Plinius lib. VIII, cap. XVI, «dolus carent et suspicione; nec limis intuentur oculis, aspiciunt simili modo nolunt.» Unde Hebraeorum est proverbium in Sanhedrin, cap. IV: «Esto potius cauda leonum, quam caput vulpium,» q. d. Da operam, ut potius postremus sis inter viros magnanimos et generosos, quam primus inter callidos et versipelles. Hue facit quod in Aesopi fabulis refertur de leaena, quae vulpi gloriantem se multos foetus edere, respondit se unum tantum parere, sed leonem. Cauda meminit, quia «leonum animi index cauda, sicut equorum aures,» ait Plinius lib. VII, cap. XVI.

Hac de causa iidem Hebraei dicunt: «Vulpem (aeque ac leonem) in tempore suo adora,» q. d. Hominem callidum et versipellem, quem Apuleius vocat vulpionem, cole et observa, cum est in honore et dignitate, aut cum egres ejus opera; si non ut prosit, saltem ut non obsit. Sic Abraham adoravit filios Heth Gentiles et Chananaeos, ideoque vaftros et potentes, Genes. XXIII, 12. Atque hoc singulare est remedium, quo se domestici conservent et tueantur in domo, in qua herus est leo; nimirum, ut humilitate, observantia, patientia, mansuetudine, cultu, leonis iras animosque infringant; eamque molliant et cicurent: nam leo humiliantem se parcat, resistentem sternit. Vere enim Poeta:

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni.

Audi Plinium, lib. VIII, cap. XVI, penes quem sit fides: «Leoni tantum ex feris clementia in supplices; prostratis parcat: et ubi saevit, prius in viros quam in feminas fremit; in infantes, non nisi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Getuliae reducem audivi, multorum in sylvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam

profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosisimis, caeterisque imperantis, indignam ejus gloria praedam.»

36. NON SIT PORRECTA MANUS TUA AD ACCIPIENDUM, ET AD DANDUM COLLECTA. — Pro porrecta, graece est εκτεταμένη, id est, extensa, quae recte opponitur συσπλημένη, id est, contracta. Minus apposite ergo quidam legunt, εκτεταμένη, id est, instructa, ab εκάπτομαι, id est, aciem instruo. Syrus, ne sit manus tua extensa ad accipiendum, et sit contracta ad dandum; Arabicus, ne sit manus tua extensa ad sumptionem, et retenta ab elargitione. Notat duo avaritiae vitia: primum est aviditas accipiendi et congregandi; secundum est tenacitas in largiendo. Tigurina vertit, ne manum habeas porrectam ad accipiendum; ad reddendum (προδιδόναι enim significat et dare, et reddere) autem contractam. Qua versione notantur ii qui proni sunt ad emendum, et ad accipiendum mutuo, vel commodato; sed difficiles in solvendo et restituendo.

Discant Christiani a Christo et S. Paulo istud: «Beatus est magis dare, quam accipere,» Actor. XX, 35. Vide ibi dicta. Quin et Aristoteles in Ethicis docet virtuti magis proprium esse εδοσειν, quam επαρχειν, id est, beneficium facere, quam accipere. Memorabile est dictum Artaxerxis regis Persarum, qui ab altera manu longiore cognominatus est Longimanus; hic enim cum ideirco quasi monstruosus rideretur, argute respondit «Deum sibi, quasi principi, sapienti elegantia manum ad dandum, puta dexteram, dedisse longissimam; alteram vero ad detrahendum, puta sinistram, dedisse contractam et brevissimam. Regalium enim esse addere, quam adimere; dare, quam accipere.» Sic enim Deus ad dandum est longimanus, ad accipiendum brevis manus. Ita Plutarchus in Apophth. Regum.

Denique ad hunc et praecedentem versiculum spectat illud Nazianzeni in Tetrastichis, quo docet potentiam non nocendo, sed juvando, non accipiendo, sed dando esse ostendendam:

Aliis nocendo robur haud monstra tuum,
Bene sed merendo, si Deum sequi cupis.

Siracidi concinit Ben-Sira Alphabeto 1, littera Thau: «Tam liberalis sit, inquit, tibi manus, quasi semper satur fueris, et non quasi modo demum satur factus; antea vero esurieris.» Saturi enim semper sunt benefici et effusi: qui vero esuriit aliquando, ejusque recordatur, in dando est parcus, utpote memor egestatis suae.

Porro Aristoteles, lib. V Ethicor. cap. III, inter magnanimi et magnanimitatis dotes, hanc, velut unam e praecipuis assignat: «Magnanimus, inquit, talis est, ut afficiat beneficiis alios, ipse affici, erubescat. Excellentis enim illud est, hoc ejus qui excellitur, estque ejusmodi, ut plura retribuatur: ita enim fiet, ut qui prior contulerit beneficium, insuper debeat beneficiumque accepisse videatur.»

Memnisse præterea eorum videntur, quibus benigne fecerint: eorum autem a quibus acceperint, minime; quippe cum is, qui acceperit, minor sit eo qui beneficium contulerit; ipsi autem velint esse superiores, unde etiam illa iucunde, hæc injucunde audire consueverunt. Atque idcirco

neque Thetis beneficia Jovi dicitur commemorare, neque Lacedæmonii ad Athenienses; sed tantummodo ea quibus fuerunt affecti. Magnanimi quoque est a nemine quippiam aut vix tandem petere, sed prompte aliis ministrare. » Atque hæc est ratio a priori sententiæ Siracidis.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet opibus non esse fidendum, nec superbiendum, usque ad vers. 4, ubi tractat de conversione ad penitentiam, usque ad vers. 11. Inde usque ad finem capituli agit de constante sinceritate in dictis et factis.

1. Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne dixeris: Est mihi sufficiens vita; nihil enim proderit in tempore vindictæ et obductionis. 2. Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui; 3. et ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. 4. Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. 5. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum. 6. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est; multitudinis peccatorum meorum miserebitur. 7. Misericordia enim et ira ab illo cito proximant, et in peccatores respicit ira illius. 8. Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. 9. Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te. 10. Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim proderunt tibi in die obductionis et vindictæ. 11. Non ventiles te in omnem ventum, et non eas in omnem viam: sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. 12. Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui et scientia, et prosequatur te verbum pacis et justitiæ. 13. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas; et cum sapientia proferas responsum verum. 14. Si est tibi intellectus, responde proximo tuo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris. 15. Honor et gloria in sermone sensati: lingua vero imprudentis, subversio est ipsius. 16. Non appelleris susurro, et lingua tua ne capiaris, et confundaris. 17. Super furem enim est confusio et penitentia, et denotatio pessima super bilinguem; susurratori autem odium, et inimicitia, et contumelia. 18. Justifica pusillum, et magnum similiter.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. NOLI ATTENDERE AD POSSESSIONES INIQUAS. — *τὸ ἰνίκυας* jam non est in Græco, Syro et Arabico; sic enim habet Græcus et Syrus: *Ne confidas in divitiis tuis*. Arabicus: *Ne confidas in armentis tuis*. Hebræum enim *בְּקַנְיָהוּ* *micne* significat et possessiones et pecora, sive armenta; in his enim consistebat priscorum, Abrahæ, Isaac, Jacob,

Job, etc., possessio et opes. Alii, *ne innitaris pecuniis tuis*; hoc enim significat Græcum *μὴ ἐπὶ κτλ*, pro quo Hebræi dicunt, *אל השען אל תסמ*. Alii pro *ἐπὶ κτλ* legunt *ἐπιχίστε*, vertuntque, *ne læteris in opibus tuis*. Noster ergo, uti vetustius, ita plenius habuit exemplar Græcum, in quo continebatur *τὸ ἰνίκυας*, ut patebit vers. 11. Monet

rim Siracides, ne opibus inhiemus, præsertim per injusta lucra, ait Rabanus. Unde vers. 3, Græca Complutensis habent, *Deus enim vindicabit tuam injuriam*, qua alios oppressisti, ut habent Syrus et Arabicus, vers. 14. Rursum possessiones indigitat *iniquas*, quia sæpe per iniquitatem acquiruntur, juxta illud: « Omnis dives, aut iniquus, aut iniqui hæres; » quod citat et probat S. Hieronymus epist. 150 ad Hedibiam, Quæst. I. Unde huc alludens Christus mammonæ dat epithetum *iniquitatis*, id est iniqui, *Lucæ xvi*, vers. 9 et 11, idque quadruplici sensu et causa. Primo, S. Hieronymus in cap. iv. S. Matthæi: « Divitiæ, ait, vocantur mammona, quia de iniquitate collectæ sunt, » quasi *mammona* derivetur ex *מִן* *min*, id est a, et *מִנְיָה* *mona*, id est violentia, a radice *יָנָה* *iana*, id est vim intulit; licet verius derivetur a *מָכַן* *taman*, id est abscondit; inde enim addito *mem* heemantico, Hebraice vocatur *מַמְמוֹן* *matmon*, et Chaldaice elisa littera *tet*, euphoniæ causa, *mammon* et *memmona*, q. d. Thesaurus absconditus; solent enim opes et nummi abscondi. Secundo, divitiæ vocantur *iniquitatis*, sive iniquæ, id est infidæ et fallaces, per hebraismum; quia vanæ sunt et mendaces, non veræ, non fideles et stabiles; sed illico possessorem deserunt et ad alium herum transeunt. Unde huc alludens Christus, *Lucæ cap. xvi*, vers. 11, ait: « Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? » Ubi *iniquum mammonum* opponit *vero*, puta veris opibus celestibus et æternis, quæ nulli invito eripi possunt, cum terrenæ sint falsæ et mendaces, quia specie verarum opum homines fallunt; nec enim mentem explent, et cito pereunt, ac facile eripiuntur. Ita Theophylactus, Euthymius, Beda, Irenæus, Cyprianus, Cassianus, Gaudentius, et alii quos citat et sequitur ibidem noster Maldonatus. Tertio, « iniquitatis; » quia divitiæ sunt materia et illecebræ fraudum, furtorum omnique peccati, præsertim iniquitatis et injustitiæ. Quarto, « iniquitatis; » quia iniqui et impii putant eas solas esse divitias; non enim norunt divinas et cœlestes. Ita S. Augustinus, serm. 35 *De Verbis Domini*. Hasce omnes causas spectat hic Siracides. Unde capite præcedenti, versu ultimo, vetuit ærum cupiditatem et studium; hic vero vetat in iis, utpote falsis et fugacibus, collocari spem et fiduciam; versu vero proximo vitabit earumdem ad arrogantiam et fastum, abusum.

Nota metalepsin: « Attendere » enim « ad possessiones iniquas, » est eas amare, concupiscere, corrodere, in iis sperare, confidere, lætari, superbire; quia quæ amamus, concupiscimus et speramus, illa crebro aspiciamus, illis attendimus et intendimus; ubi enim est amor, ibi est et oculus. Unde Palacius sic explicat, q. d. Noli opes iniquas concupiscere. Et si eas habes, neque intuitu eas dignare; indignæ sunt, quæ videantur. Jubet Dominus ne aspiciamus vinum in splendore suo; nec meretricem blandientem in pulchritudine

sua. Hæc enim conspecta pelliciunt, et velut magnes etiam ferreum attrahunt vectus. Idem, nescio an potentius efficit auri fulvus ille color: igitur ne ad ipsum attendas. Basiliscus est ille, quem attendis, aureus splendor: nisi quod ille occidit corpus, hic animam. Ergo, sicut qui in veste sua viperam invenit, non moratur eam aspiciendo; sed quam citissime potest, eam excutit et fugit: ita qui in arca habet aurum injustum, quantocius potest, aurum exterminet et fugiat.

ET NE DIXERIS: EST MIHI SUFFICIENS VITA. — « Vita, » id est victus, et vitæ subsidia. Græce: *Est mihi sufficiens ad vitam, q. d.* Ipse mihi meis opibus sufficio, alterius non egeo, nullius opus habeo; mihi enim meis sufficiens sum, imo abundans; hic enim græce vocatur *ἀρτίσπης*. Ita videmus divites æstimare se sibi sufficere. Syrus, *ne dicas: Satis habeo*; Arabicus, *ne dicas: Substantia mea multa est*; Tigurina, *ne dicas: Ad vitam meam abunde sum instructus, q. d.* Habeo opes, ut agam vitam lautam, splendidam, longam, uti dicebat dives ille Evangelicus animæ suæ, *Lucæ cap. xii*, 19: « Anima, habes multa posita in annos plurimos, acquiesce, comede, bibe, epulare. » Ideoque illico « dixit illi Deus: Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti, cujus erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives. » Græce *πλουτίζω*, id est *ditescens*; ut, scilicet per eleemosynas aliaque bona opera ditescat apud Deum, utque per amorem et spem in Deum, ut ei placeat, eoque fruatur, tendat, ac multa merita et præsidia apud Deum quasi divitias recondat, ibique reconditas possideat. Quare recte Regius Psaltes monet: « Divitiæ, si affluent, nolite cor apponere, » *Psal. lxi*, 11.

NIHIL ENIM PRODERIT IN TEMPORE VINDICTÆ ET OBDUCTIONIS. — Tigurina, *aggressionis*, id est, punitionis et calamitatis, uti dixi cap. ii, vers. 2, præsertim mortis, in qua avaro et injusto omnia sunt obducta et conclusa, ac de ejus avaritia, dolis et rapinis acris a Deo sumetur ultio. Falso ergo, o avaro, credis opes iniquas tibi sufficere ad vitam, utpote quæ Deum provocant, ut tibi auferat vitam. Quia enim in iis credis te habere sufficientem vitam, hinc hoc ipso irritas Deum ad adimendum tibi vitam, ut intelligas eam non ab opibus, sed a Deo pendere; utque mortalem tuam avaritiam, injustitiam et præfidentiam merita puniat morte, præsentis et æternæ. Idem monuere Poetæ. Unde Ovidius lib. V *Tristium*, eleg. 15:

Divitis ad manes nil feret umbra suos.

Propertius lib. III, *Eleg. 4*:

Haud ulla portabis opes Acherontis ad undas:
Nudus ad infernas, stulte, vehere rates

Sic etiam *Job. xxvii*, 19: « Dives, cum dormierit, nihil secum auferet. » *Psal. xlviii*, 17: « Ne timueris, cum dives fuerit homo, et cum multipli-